

TRANSGRANIČNA SARADNJA SRBIJE, RUMUNIJE I MAĐARSKJE NA PROSTORU BANATA

Mila Pavlović¹, Vedran Živanović², Aleksandar Kovjanić²

Apstrakt: U regionalnim i prostornim planovima Evropske unije, jedan od načina ostvarivanja efikasnije transgranične saradnje jeste osnivanje evroregiona. Uspostavljanjem evroregiona u pograničnim područjima izvršena je institucionalizacija lokalne i regionalne transgranične saradnje. Osnivanje evroregiona na periferiji Evropske unije ima za cilj bržu i lakšu integraciju novih država u evropsku zajednicu. Na ovoj osnovi formiran je i evroregion Dunav-Kereš-Mureš-Tisa, u čijim se granicama nalaze sledeće regionalne celine: Vojvodina (Srbija), Zapadni region (Rumunija) i Velika južna ravnica (Mađarska). Jezgro ovog evroregiona čini regija Banat, koja se u svojim istorijskim granicama nalazi na delovima teritorija sve tri države. Činjenica da su procesi prostorne integracije u Banatu znatno stariji od savremenih međudržavnih granica, u velikoj meri olakšava transgraničnu saradnju na početku XXI veka. Etnička i verska heterogenost regiona, kao i zajedničko istorijsko i kulturno nasleđe dodatno podstiču potrebu za ostvarivanjem što kvalitetnije međudržavne saradnje. Transgraničnom sardnjom ostvareni su zajednički projekti iz oblasti kulture, turizma, saobraćaja i ekonomije. U okviru EGTC projekta (European Grouping of Territorial Cooperation) 2009. godine je formiran „Banat – Triplex – Confinium“ (BTC) sa sedištem u Morahalomu, čime je Banat postao važan centar transgranične saradnje Srbije, Rumunije i Mađarske.

Ključne reči: Evropska unija, euroregion, transgranična saradnja, Banat.

CROSS-BORDER COOPERATION OF SERBIA, ROMANIA AND HUNGARY IN THE BANAT REGION

Abstract: In the regional and spatial plans of European Union, one of the ways of achieving more efficient cross-border cooperation is the establishment of euroregions. The establishment of the euroregions in the border region has made the institutionalization of local and regional cross-border cooperation. The aim of establishing a euroregion on the periphery of the European Union is to achieve faster and easier integration of new states into the European community. On this basis the euroregion Danube-Kereš-Mureš-Tisa has been formed. In its boundaries following regions are located: Vojvodina (Serbia), West Region (Romania) and the Southern Great Plain (Hungary). Banat is a core of this euroregion. In its historical border, Banat includes part of the territory of these three countries. The fact that the processes of spatial integration in Banat region are much older than the contemporary interstate borders greatly facilitates cross-border cooperation, at the beginning of the 21st century. Ethnic and religious heterogeneity of the region, as well as common historical and cultural heritage, additionally stimulate the need for achieving the highest quality of cross-border cooperation. Cross-border cooperation has achieved a common project in the fields of culture, tourism, transportation and economy. Within the EGTC project (European Grouping of Territorial Cooperation) in 2009, Banat – Triplex – Confinium has been established. This project, with headquarters in Morahalom (Hungary), has placed Banat in the center of cross-border cooperation between Serbia, Romania and Hungary.

Key words: European Union, euroregion, cross-border cooperation, Banat.

¹ Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet, Studentski trg 3/3, 11000 Beograd,

² Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet, Studentski trg 3/3, 11000 Beograd, kodza90@hotmail.com

UVOD

Jedan od vodećih ciljeva Evropske unije, u okviru privrednog razvoja, je postizanje održivog i ravnomernog regionalnog razvoja. On je postao još aktuelniji početkom XXI veka, uključivanjem zemalja Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope u evropsku zajednicu. U regionalnom prostornom planiranju i razvoju Evropske unije, osnivanje evroregiona je jedan od načina ostvarivanja transgranične saradnje između susednih zemalja. Osnivanjem evroregiona, ekonomska, prostorna, ekološka, obrazovna, privredna, trgovinska, turistička, kulturna, infrastrukturna saradnja dobijaju pravni, institucionalni i prostorni okvir postojanja i funkcionisanja. Na ovaj način uglavnom periferna, izolovana i ekonomski nerazvijena pogranična područja, postaju oblasti pojačanih socioekonomskih veza i investiranja u njihov razvoj. Osnivanjem evroregiona Dunav – Kereš – Mureš – Tisa³ 1997. godine prostor Banata dospio je u središte transgranične saradnje Srbije, Rumunije i Mađarske. Teritorijalna organizacija DKMT evroregiona uključuje po 4 županije iz Mađarske i Rumunije i AP Vojvodinu sa teritorije Srbije. Ovo je prvi evroregion koji je u svoje granice uključivao neke od delova Srbije. Pored saradnje u okviru evroregiona, Srbija, Rumunija i Mađarska prostorno i funkcionalno su povezane nizom bilateralnih i multilateralnih sporazuma. Transgranična saradnja između ove tri zemlje ostvaruje se i preko brojnih projekata i fondova finansiranih od strane Evropske unije: PHARE, INTERREG, IPA itd.

Banat predstavlja geografski, istorijski i kulturni centar evroregiona DKMT. U prirodnim granicama Banat se prostire do Tise na zapadu, Dunava na jugu, Južnih Karpata na istoku i reke Mureš na severu. Rumunske županije Karaš – Severin i Timiš u potpunosti se nalaze u granicama Banata, kao i južni deo županije Arad i oblast Mehedinti uzvodno od Oršave na Dunavu. Na teritoriji Srbije, Banat obuhvata prostor od Tise i Dunava na zapadu do granice sa Rumunijom na istoku i od Dunava na jugu do granice sa Mađarskom na severu. Mađarskoj pripada prostorno najmanji deo Banata (krajnji severozapadni), između Tise, Mureša i granice prema Srbiji i Rumuniji. Istorijska regija Banat, u datim granicama, nalazi se u centralnom delu evroregiona DKMT. Geografski položaj, prirodni resursi, privredni i saobraćajni značaj Banata, kulturno-istorijsko nasleđe i etnička heterogenost izdvajaju ga od ostalog dela evroregiona i nameću mu ulogu i značaj centralnog jezgra. Razlike koje postoje na sva tri dela Banata, ne predstavljaju ograničavajući faktor razvoja, jer su te razlike ublažene prednostima koje prostor ima gradeći jedinstvenu teritoriju. U pogledu istorijskog i kulturnog razvoja te teritorije su, u mnogim pokazateljima, sličnije jedna drugoj, nego što svaka od njih ima sličnosti sa ostalim delovima država kojoj pripadaju. Ta činjenica podstiče jačanje trougla Kikinda-Segedin-Temišvar (Тодоровић, Тошић, Стојановић, 2004). Međudržavna saradnja na teritoriji Banata pretežno je ostvarena u oblastima: infrastrukture, uređenja i zaštite životne sredine, kulture, turizma, unapređenja održivog razvoja itd.

POČECI PROSTORNIH INTEGRACIJA U BANATU

U prvim godinama osnivanja evroregiona DKMT, transgranična saradnja nije dala očekivane i konkretne rezultate. Ratna dešavanja na prostoru Jugoslavije 1999. godine i sankcije pod kojima se zemlja nalazila do jeseni 2000. godine uslovile su potpuni prekid funkcionisanja transgranične saradnje u okviru evroregiona (Cretain, 2005). Nakon 1999. godine i ukidanja sankcija, funkcionisanje evroregiona bilo je otežano zbog izrazito centralističkog uređenja Rumunije. Lokalna i regionalna vlast nalazile su se pod strogom kontrolom centralnih vlasti, koja je ograničavala priliv sredstava i prekograničnu saradnju. U procesu evrointegracija Rumunija je sprovela decentralizaciju vlasti, kojom su povećane nadležnosti na lokalnom i regionalnom nivou upravljanja (Cretain, 2005). Tako je tokom prvih 8 godina postojanja DKMT evroregion predstavljao „mamutsku, nefunkcionalnu tvorevinu,

³ U daljem tekstu „DKMT“.

Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja, Trebinje, 2018.

koja je otežano funkcionisala zbog otpora rumunske centralne vlasti" (Тодоровић, Тошић, Стојановић, 2004). Pristupanje Mađarske Evropskoj uniji 2004. godine, decentralizacija u Rumuniji, stvorili su znatno povoljniju političko – ekonomsku klimu za neometano funkcionisanje transgranične saradnje. Godine 2005. usvojena je i nova Strategija razvoja evroregiona (Cretain, 2005).

Banat je zvanično postao centar transgranične saradnje između Srbije, Rumunije i Mađarske 2009. godine. U okviru EGTC (Ruropean Grouping of Territorial Cooperation) programa formiran je „Banat-Triplex-Confinium“ (BTC), sa sedištem u Morahalomu (Mađarska). EGTC je projekat Evropske unije osnovan sa ciljem promocije i olakšavanja teritorijalne saradnje u vidu učvršćivanja ekonomske i socijalne kohezije na evropskom kontinentu. U ovaj projekat uključeno je 37 rumunskih i mađarskih i 8 opština sa teritorije Srbije (Vojvodine) (Fejes, 2013), koje obuhvataju površinu od 3.500 km². Prostorni obuhvat BTC projekta izlazi van granica Banata (obuhvata određene opštine sa desne strane Tise). BTC je nastao s ciljem smanjenja razvojne neravnomernosti u pograničnim oblastima tri susedne zemlje, razvijanja i intenziviranja međuopštinske saradnje, revitalizacije ekonomske i društvene veze u regionu, povećanja konkurentnosti malih i srednjih preduzeća itd. Neki od najvažnijih projekata koji funkcionišu u okviru BTC transgranične saradnje su: „Ažuriranje strategija razvoja lokalnih opština i razrada zajedničkih prekograničnih sektorskih razvojnih operativnih programa i projekata“ i „Organizacija prekograničnih stručnih izložbi i edukativnih programa radi benefita i jačanja srednjih i malih preduzeća“ (<http://www.btc-egtc.eu>).

Pored razvoja turizma, očuvanje kulturno-istorijskog identiteta Banata jedan je od najvažnijih predmeta prekogranične saradnje. Tako je u cilju očuvanja bogatog kulturnog nasleđa ovog prostora, osnovana Regionalna kancelarija za kulturnu saradnju. U Vršcu je 2011. godine osnovan Regionalni centar za baštinu Banata „Concordia“. Glavni ciljevi centra su:

- Uspostavljanje međugranične saradnje među svim institucijama kulture i nauke, kako bi se izgradnjom strateškog plana stvorili najbolji uslovi za očuvanje i prezentaciju kulturnog nasleđa Banata
- Prezentacija baštine s ciljem da se podigne svest kod stanovništva regiona o značaju kulturnog nasleđa
- Stvaranje uslova za konstantno usavršavanje postojećih i edukovanje novih kadrova (<http://www.banatheritage.com>)

Jedan od značajnijih transgraničnih projekata iz oblasti turizma je projekat: „Tematske turističke rute“, čiji je cilj ravnomerni razvoj turizma na prostoru ovog evroregiona. Ovaj projekat omogućio je intenzivniju transgraničnu saradnju turističkih predstavnika u sve tri zemlje, što je upotpunilo turističku ponudu. Turistička predstavništva nalaze se u Novom Sadu, Segedinu i Temišvaru, a turistička ponuda je bazirana na zajedničkom istorijskom i kulturnom nasleđu evroregiona, ističući različitosti u svetlu multikulturalnosti i tolerancije (<http://thematicroutes.dkmt.eu>). Značajna pažnja posvećena je marketingu i reklamaciji turističkih lokaliteta, jer su oni bili nedovoljno poznati i lokalnom stanovništvu. Preko ovog projekta ostvarena je saradnja između 53 muzeja u Srbiji i Mađarskoj. Za čitavu mrežu muzeja povezanu ovim projektom napravljena je zajednička muzejska propusnica, internet brošura i internet stranica na 5 različitih jezika. Ovim projektom stepen razvoja turizma podignut je na viši nivo i dat dobar primer prekogranične saradnje i promocije multikulturalizma (Prime Minister's Office Hungary, Republic of Serbia Government, Serbian European Integration Office, 2016).

Unapređenje infrastrukturne povezanosti i povećanje gustine saobraćajne mreže predstavlja jedan od najznačajnijih ciljeva transgranične saradnje. Srpski i rumunski deo Banata decenijama je bio povezan samo sa 3 granična prelaza: Srpska Crnja – Žimbolj; Vatin – Stara Moravica i Kaluđerovo – Najdaš. Značajno unapređenje prostorne integracije

Transgranična saradnja Srbije, Rumunije i Mađarske na prostoru Banata

postignuto je početkom druge decenije XXI veka, otvaranjem malih graničnih prelaza. Krajem 2014. godine na inicijativu lokalnih vlasti u pograničnom području Srbije i Rumunije otvorena su tri drumska granična prelaza: Nakovo – Lunga; Jaša Tomić – Fenja i Vrbica – Valkanj. Otvaranjem ovih graničnih prelaza znatno se smanjilo vreme i dužina putovanja između mnogih lokalnih zajednica u pograničnoj zoni, a takođe rasterećen je saobraćaj na glavnim saobraćajnim pravcima, što doprinosi efikasnijoj prostornoj integraciji Banata.

Veza između dva značajna panevropska koridora (IV i X) ostvaruje se preko teritorije Banata. U cilju što efikasnijeg povezivanja ova dva koridora i što bolje prostorne integracije proučavanog prostora, izrađen je projekat izgradnje auto – puta kroz vojvođanski deo Banata. Banatski auto – put vodio bi od Kovina, gde ostvaruje vezu sa krakom B koridora X, zatim preko Pančeva, Zrenjanina, Kikinde do tromeđe Srbije, Mađarske i Rumunije, gde bi se spojio sa auto – putem M 43: Segedin – Arad. Planirano je i odvajanje jednog kraka od Kikinde ka Temišvaru. Ovaj auto – put predstavljao bi deo većeg transgraničnog projekta „Triplex“, koji uključuje izgradnju međunarodnog industrijskog parka na tromeđi Srbije, Mađarske i Rumunije. U saradnji lokalnih i regionalnih vlasti urađena je studija o realizaciji zajedničkog industrijskog parka, koji bi zbog geografskog položaja imao privredni značaj širih regionalnih razmera i predstavljao snažan razvojni nukleus severnog Banata. Industrijski park nalazio bi se na kontaktu važnih saobraćajnica: Banatskog auto – puta, kojim bi preko Kikinde, Zrenjanina i Pančeva bio povezan sa Beogradom; auto puta M 43 koji spaja Segedin i Temišvar; a u planu je da se od obnovljenog železničkog pravca Segedin – Temišvar jedan krak kod Kikinde odvaja i vodi do industrijskog parka (<http://www.ericinfo.eu>). Za dostizanje višeg stepena transgranične integracije od velikog značaja je izgradnja auto – puta kroz južni Banat: Beograd – Pančevo – Vršac – Temišvar. Godine 2016. pokrenuta je izrada studije izvodljivosti izgradnje auto puta od Pančeva do Temišvara koju finansira Evropska unija preko IPA programa prekogranične saradnje Srbije i Rumunije (<http://www.mei.gov.rs>).

Najznačajniji objekat transgranične saradnje u hidrotehničkom sistemu Dunav-Tisa-Dunav je Begejski kanal. Pročišćavanje i produbljivanje korita Begeja imalo bi višestruki pozitivan uticaj na ostvarivanje efikasnije transgranične saradnje Srbije i Rumunije. Ovim merama povećao bi se značaj Begeja u rečnom saobraćaju u okviru međudržavne saradnje. Revitalizacijom ovog plovnog kanala dva najveća urbana centra Banata (Zrenjanin i Temišvar), ostvarila bi još jaču povezanost. Projekat poboljšanja infrastrukture u cilju povećanja plovnosti Begeja pokrenut je 2016. godine, rok za njegovu realizaciju je 48 meseci, a finansiran je iz IPA fonda Evropske unije.

OSTVARENI I AKTUELNI PROJEKTI TRANSGRANIČNE SARADNJE

Tokom druge decenije 21. veka došlo je do intenziviranja transgranične saradnje između Srbije, Rumunije i Mađarske, na prostoru Banata. Prekogranična saradnja dodatno je podstaknuta kroz INTERREG i IPA fondove Evropske unije. Na ovaj način promovise se razvoj na regionalnom nivou, a međudržavnim granicama daje se integrativni karakter. Tokom dva ciklusa (ciklus od 2007. do 2013. godine je završen, a od 2014. do 2020. godine još uvek je u toku) urađeni su i ostvareni brojni projekti prekogranične saradnje, iz oblasti održivog razvoja, zaštite životne sredine, infrastrukture, turizma, kulture, upravljanja malim i srednjim preduzećima itd. Ova vrsta politike regionalnog razvoja podržana je sa najviših državnih instanci. To lokalnim zajednicama, u pograničnom prostoru sve tri zemlje, daje znatno šire mogućnosti za sagledavanje i ostvarivanje buduće saradnje i razvoja.

U strategijama prekogranične saradnje Srbije, Rumunije i Mađarske za period od 2014. do 2020. godine, definisane su sledeće prioritetne ose razvoja:

Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja, Trebinje, 2018.

- Unapređenje prekograničnog upravljanja vodama i sistemi upravljanja rizikom
- Smanjivanje uskih grla u prekograničnom saobraćaju
- Stimulisanje saradnje u oblasti turizma i kulturnog nasleđa
- Unapređenje ekonomske konkurentnosti malih i srednjih preduzeća kroz razvoj zasnovan na inovacijama
- Promocija zapošljavanja i jačanje osnovnih usluga za inkluzivni rast
- Zaštita životne sredine i upravljanje rizikom
- Pobljšavanje uslova rada i promocija prekogranične prostorne mobilnosti radne snage
- Promocija transgranične saradnje između institucija i građana (Komisija Evropske unije, 2014; European Union, European Regional Development Fund, 2014).

U skladu sa postavljenim prioritetnim ciljevima ostvareni su važni projekti transgranične saradnje. Sprovedenjem ovih projekata u poslednjih deset godina učinjen je značajan pomak u prekograničnom povezivanju i ostvarivanju zajedničkih ciljeva lokalnih i regionalnih zajednica. S druge strane, veliki broj zajedničkih projekata još uvek se nalazi u početnim fazama razvoja, što ostavlja dodatni prostor za dalje unapređenje transgranične saradnje.

Deo Banata koji pripada Srbiji i Mađarskoj, predstavlja malu prostornu celinu, u odnosu na deo regije koju deli državna granica Srbije i Rumunije. Pored toga, sve značajnije saobraćajnice, kao i najveći gradski centri pograničnog prostora Srbije i Mađarske nalaze se u Bačkoj. Zbog toga su prostorne integracije ovih zemalja većinom upućene na prostor Bačke, ili Bačke i Banata zajedno, dok je transgranična saradnja koja se odvija samo preko teritorije Banata prema obimu i sadržini nedovoljno razvijena. Jedini značajniji projekat novijeg datuma, koji se odnosi na istraživani prostor, jeste izgradnja graničnog prelaza Rabe (Srbija) – Kubehazi (Mađarska). U okviru ovog projekta u planu je sanacija postojećih saobraćajnica i izgradnja novih. Do kraja 2015. godine u pograničnom prostoru srpskog i mađarskog Banata sprovedeni su sledeći značajni projekti:

- *Obnavljanje prekograničnog puta koji povezuje Tiszasiget i Đalu.* Ovaj put je važan, jer se u pravcu juga nastavlja do Novog Kneževca i Čoke – značajnijih gradskih centara severnog Banata. Strateška važnost ovog puta proističe iz blizine granice tri susedne zemlje, što može imati pozitivan efekat na produbljivanje prekogranične saradnje.
- *Izgradnja biciklističke staze Segedin – Novi Kneževac.* Pre implementacije projekta nije bilo biciklističkih staza preko granice u ovom delu Banata. Projekat je usmeren na lokalno stanovništvo, ali i sve veći broj biciklista turista. Veća iskorišćenost biciklističkih ruta, takođe doprinosi i zaštiti životne sredine.
- *Granica kao osa inovacije.* Ciljni region ovog projekta obuhvata Severni Banat i Severnu Bačku i osam mikroregiona u Mađarskoj. Direktni efekti realizovanih aktivnosti na projektu su osam strateških dokumenata po sektorima i dva operativna programa. Ovaj projekat omogućio je i ojačao formalnu saradnju lokalnih vlasti u okviru Banat – Triplex Confinium.
- *Kulturna saradnja između Novog Sentivana i Novog Kneževca.* U okviru ovog projekta objavljena je publikacija na tri jezika i organizovan niz festivala i manifestacija u pomenutim gradovima. Festivali su približili javnosti običaje i kulturu ovih naselja i ojačali vezu ljudi koji u njima žive. Pored kulturnih programa, obnovljeni su i pojedini infrastrukturni objekti (Prime Minister's Office Hungary, Republic of Serbia Government, Serbian European Integration Office, 2016a).

Transgranična saradnja Srbije, Rumunije i Mađarske na prostoru Banata

Regionalna saradnja na prostoru Banata predstavlja ključni faktor prekogranične saradnje Srbije i Rumunije u novom projektnom ciklusu, za period od 2014. do 2020. godine. Projekti koji su u toku svedoče o posvećenosti lokalnih i regionalnih vlasti sa obe strane granice za isticanjem i očuvanjem identiteta Banata, kao glavnog centra okupljanja ideja vezanih za planiranje saradnje. Istorijske, kulturne, društvene i prirodne vrednosti Banata, posebno su u fokusu transgranične saradnje iz oblasti turizma. Projekat „Kroz Banat“ (*Tour de Banat*) ističe heterogenost ove regije u pogledu prirodnih, kulturnih i istorijskih turističkih atrakcija. Poseban akcenat stavljen je na cikloturizam i bolje iskorišćavanje Euro Velo ruta 6 i 13, koje prolaze kroz region. Šansu za razvoj i saradnju ovaj projekat vidi kroz izradu zajedničke turističke ponude koja bi se zasnivala na lokalnom prirodnom i kulturnom nasleđu. Realizacija projekta „Zajedničke marketinške inicijative za promociju Banata“ (*Integrated marketing initiative to promote Banat region*) bila bi od velikog značaja za dalji razvoj turizma. Očekivani rezultat projekta je „VISITBANAT“ koji bi predstavljao zajedničku marketinšku inicijativu za promociju Banata kao prekogranične turističke destinacije. „Lokalna baština za aktivni turizam u Banatu“ (*Local heritage for active tourism in Banat*), još jedan je u nizu prekograničnih projekata iz oblasti turizma. Osnovni cilj projekta proističe iz potrebe za boljom transgraničnom saradnjom iz oblasti turizma koja će se ogledati u efikasnijoj valorizaciji regionalnog i lokalnog kulturnog nasleđa, kao važnog potencijala za ostvarivanje socijalne i ekonomske kohezije Banata. Najvažniji ciljevi projekta su: izrada godišnjeg kalendara turističkih dešavanja, studija o turizmu, promocije aktivnog turizma, stvaranje zajedničke softverske platforme za informisanje i promociju očuvanja kulturnog nasleđa kroz transgraničnu saradnju itd. (<https://www.keep.eu>).

Najvažniji projekat u oblasti infrastrukture nosi naziv: „Unapređenje povezanosti Banata“ (*Improvement of Banat connectivity*). Opšti cilj je zajednički doprinos učesnika boljoj povezanosti u prekograničnoj oblasti, kroz poboljšanje standarda kvaliteta u javnom transportu. Ovim projektom finansiraće se izgradnja biciklističke staze od Kikinde do granice sa Rumunijom. Zatim izvršiće se sanacija ulica uz državni put u Žombolju i opremiće se granični prelaz Nakovo. Takođe, osniva se i Kancelarija za informacije i promociju prekogranične ekonomske saradnje kojom će se kreirati uslovi za poboljšanje i proširenje ekonomske saradnje između pograničnih opština (<https://www.keep.eu>).

Značaj Banata kao integralne prostorne celine u okviru koje se može sprovesti zajednička politika regionalnog planiranja i razvoja prepoznata je i u transgraničnoj saradnji Mađarske i Rumunije. Od 2013. do 2015. godine sproveden je projekat iz oblasti turizma koji je imao za cilj očuvanje i promociju zajedničkih kulturnih vrednosti i tradicija Banata. Ovim projektom izgrađeni su sledeći objekti: u okviru Muzeja banatskog sela, u Temišvaru, sagrađene su replike starih mađarskih, nemačkih i srpskih kuća sa ovih prostora; u otvorenom muzeju u Čongradu, renovirano je 7 tradicionalnih kuća; izgrađen je turistički informativni centar u okviru tvrđave Marije Terezije u Temišvaru. Transgraničnom saradnjom u okviru iste oblasti 2015. godine obnovljen je dvorac Nako u Rumuniji, organizovana su dva međunarodna folkorna festivala i četiri kulturne večeri, s ciljem promocije i očuvanja zajedničkih vrednosti na prostoru Banata. Segedin i Temišvar bili su nosioci projekta o očuvanju biodiverziteta i zaštiti životne sredine u tim gradovima, a tokom 2011. godine izrađena je zajednička stručna studija o saradnji u ovoj oblasti (<http://www.huro-cbc.eu>). U okviru programa transgranične saradnje Rumunije i Mađarske do 2020. godine, nalaze se oblasti severoistočno od Banata, sa posebno istaknutim lokalnim zajednicama u blizini velikih gradova: Arad, Oradea, Satu Mare, Debrecin i Bekešćaba.

ZAKLJUČAK

Dve decenije od uspostavljanja savremenog oblika trilateralne transgranične saradnje Srbije, Rumunije i Mađarske, kroz formiranje DKMT evroregiona, učinjeni su znatni koraci u unapređenju odnosa ovih zemalja. Tokom čitavog perioda, Banat se isticao kao ključni faktor očuvanja regionalnog identiteta, utkanog u zajedničkom istorijskom i kulturnom nasleđu svih naroda ove regije. Na ovoj osnovi ostvareni su brojni projekti prekogranične saradnje, koji su svoje polazište imali u ideji negovanja viševjekovnog multikulturalizma na ovim prostorima.

Tako je transgranična saradnja tri zemlje najviše napredovala u oblasti kulture i turizma. Osnovano je nekoliko organizacija za promociju prirodnog i kulturnog nasleđa Banata kao važnog turističkog proizvoda. Podstaknut je i ostvaren razvoj, kao i saradnja između muzeja u sve tri zemlje, s ciljem očuvanja jedinstva u različitosti. Infrastrukturni projekti od ključnog su značaja za produbljivanje prostornih integracija. Izgradnja novih i rekonstrukcija postojećih drumskih saobraćajnica, kao i izgradnja novih graničnih prelaza obezbeđuju bolju perspektivu budućim zajedničkim projektima.

Činjenica da je Banat pogranična i periferna regija ističe potrebu za stvaranjem takvih regionalnorazvojnih politika koje će doprineti socioekonomskoj revitalizaciji ovog prostora. U tom smislu, veću pažnju u budućim prekograničnim projektima treba usmeriti na ekonomski razvoj transgraničnog regiona. On bi se najefikasnije ostvario kroz: povezivanje i razvoj malih i srednjih preduzeća, saradnju u oblasti poljoprivrede, nastavak ulaganja u infrastrukturu, otvaranje novih radnih mesta itd. INTEREG i IPA fondovi Evropske unije, koji su i nastali s ciljem promocije razvoja na nivou regiona, mogu predstavljati finansijsku osnovu podsticanja transgranične ekonomske saradnje.

LITERATURA

Тодоровић, М., Тошић, Б., Стојановић, Б. (2004.). *Србија, еврорегиони и евроинтеграције*. Географски институт „Јован Цвијић“, Посебна издања, Београд

Cretain, R. (2005.). *The evolution of cultural and economic activities in the DKMT Euroregion*. Munich Personal RePEc Archive, paper no. 26958, Munich.

Fejes, Z. (2013.). *Republic of Serbia towards the European territorial cohesion and cross-border cooperation – with special focus on Vojvodina*. The central European journal of regional development and tourism. Vol. 5, issue 3

Prime Minister's Office Hungary, Republic of Serbia Government, Serbian European Integration Office. (2016). *Mađarska – Srbija IPA Program prekogranične saradnje, Katalog projekata*.

Prime Minister's Office Hungary, Republic of Serbia Government, Serbian European Integration Office. (2016a). *Primeri dobre saradnje – u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Mađarska – Srbija*.

Programska dokumenta:

*** Komisija Evropske unije (2014). *INTERREG-IPA Program prekogranične saradnje Mađarska – Srbija od 2014. do 2020. godine*

*** Програм прекограничне сарадње Мађарска – Србија у оквиру ИПА. Програмски документ за програмски период од 2007. до 2013. године.

*** European Union, European Regional Development Fund. (2014). *Common Territorial Strategy – 4th draft. „Strategic planning based on the analysis of the eligible programme area of CBC Programme between Romania and Hungary“*.

*** European Union, European Regional Development Fund. (2015). *Interreg V-A Romania-Hungary*. Authors: Joint Working Group of Romania and Hungary, MEGAKOM Development Consultants, ICG Ex Ante.

*** European Union (2014). *IPA II CBC Romania-Serbia IPA CBC Programme 2014 – 2020. Final DRAFT*.

INTERNET IZVORI:

<http://www.btc-egtc.eu>

<http://www.banatheritage.com>

<http://thematicroutes.dkmt.eu>

<http://www.ericinfo.eu>

<http://www.mei.gov.rs>

<http://interreg-rohu.eu>

<http://www.interreg-ipa-husrb.com>

<https://www.keep.eu>